

Djelatnost pedagoga u oblikovanju izvannastavnih aktivnosti učenika osnovne škole

Zdravčević, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:971309>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Dvopredmetni diplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i pedagogije

Ivona Zdravčević

**Djelatnost pedagoga u oblikovanju izvannastavnih aktivnosti
učenika osnovne škole**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

Dvopredmetni diplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i pedagogije

Ivona Zdravčević

**Djelatnost pedagoga u oblikovanju izvannastavnih aktivnosti
učenika osnovne škole**

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje Pedagogija, grana Školska pedagogija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 26.9.2022.

Zdravković, 0122223695

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati djelatnost pedagoga u oblikovanju izvannastavnih aktivnosti učenika osnovne škole. Izvannastavne aktivnosti važni su čimbenici kvalitetnog provođenja slobodnog vremena djece i mladih, a mijenjale su se tijekom godina. Ove aktivnosti različitih su organizacijskih oblika okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školama, a mogu imati kulturno-umjetničko, športsko, tehničko, rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje i sadržaje. Aktivnosti se kreiraju na temelju kurikuluma u kojem slobodu imaju oba čimbenika i učenici i učitelji. Pedagozi ističu kako kod učenika postoje sve veći interesi za bavljenjem izvannastavnim aktivnostima i stoga je potreban ozbiljniji pristup i rad na unaprjeđenju ovoga područja. Upravo zbog prepoznavanja ovoga područja kao značajnog za razvitak dječjih sposobnosti i vještina valja se za njega što kvalitetnije pripremiti u okviru školskih ponuda i omogućiti učenicima popunjavanje slobodnog vremena i pridavati mu značaj koji zaslužuje. Aktivnosti u izvannastavnom vremenu škole karakteriziraju povezivanje učenika radom u skupini koju vežu zajedničke sklonosti i interesi prema određenoj aktivnosti. Učenici se u njih uključuju prema vlastitom opredjeljenju, želji i intrinzičnoj motivaciji. Rad naglašava ciljeve i zadatke, metode i područja izvannastavnih aktivnosti u koja se učenici mogu uključiti. Istraživačkim dijelom rada definirani su oblici kojima pedagozi sudjeluju u kreiranju izvannastavnih aktivnosti. Pri kreiranju izvannastavnih aktivnosti učenika pedagozi imaju savjetodavnu ulogu. U anonimnom anketnom istraživanju je sudjelovalo 33 ispitanika, pedagoga diljem Republike Hrvatske, a njihovi odgovori su prikazani deskriptivnom analizom podataka. Uz ulogu su u istraživanju definirani načini vođenja, kreiranja, oblikovanja i suradnje s drugim sudionicima te procjena kompetentnosti ispitanika pri njezinu kreiranju.

Ključne riječi: izvannastavne aktivnosti, oblikovanje, pedagog, slobodno vrijeme, škola

Sadržaj

I. TEORIJSKA POLAZIŠTA

Uvod.....	1
1. Povijesni aspekti slobodnog vremena	3
2. Slobodno vrijeme kao odgojna perspektiva	4
2.1. Definiranje slobodnog vremena.....	5
2.2. Funkcije slobodnog vremena.....	7
3. Izvannastavne aktivnosti u školi.....	9
3.1. Osobitosti izvannastavnih aktivnosti.....	10
4. Metode rada u izvannastavnim aktivnostima.....	13
5. Područja rada izvannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi.....	14
6. Odgoj i stvaralaštvo u izvannastavnim aktivnostima.....	16
7. Uloga učitelja – voditelja i pedagoga u izvannastavnim aktivnostima.....	19

II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1. Cilj istraživanja.....	21
2. Zadaće istraživanja.....	21
3. Hipoteze istraživanja.....	21
4. Metodologija istraživanja.....	22
5. Uzorak.....	22

III. INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA

1. Socio-demografski pokazatelji sudionika ispitivanja.....	23
2. Deskriptivna analiza pokazatelja.....	24
3. Rasprava.....	30
Zaključak.....	34
Literatura.....	35
Prilozi.....	38

I. TEORIJSKA POLAZIŠTA

Uvod

Slobodno vrijeme se definira kao vrijeme izvan radnih obaveza, obiteljskih dužnosti i fizioloških potreba, koje posjedujemo da se nečime bavimo po vlastitoj želji. Bitna značajka slobodnog vremena nije besadržajno traćenje vremena, nego kreativno osmišljavanje vremena koje pojedincu ostaje na raspolaganju nakon ispunjavanja zadanih obaveza. Kako je slobodno vrijeme univerzalna pojava modernog društva, njegovo smisljeno provođenje je pedagoška kategorija i važno područje odgoja i obrazovanja (Previšić, 2000).

U prvome poglavlju ovoga rada definira se pojam slobodnog vremena, navode se njegove funkcije, prikazuju se povijesni aspekti o odgoju iz perspektive slobodnog vremena. Često učenici i nastavnici nisu dovoljno osviješteni o mogućnostima korištenja, organiziranja i planiranja slobodnog vremena. Razvoj kulture provođenja slobodnog vremena kod učenika prvenstveno potiču roditelji, no ipak najveću ulogu u tome imaju nastavnici, škola i kurikulum (Pešorda, 2007). Zadaća je škole učenicima ponuditi sadržaje za kvalitetno provođenje njihovog slobodnog vremena kojim mogu zadovoljiti svoje pojedinačne interese (Rosić, 2005). Učenici i mladi slobodno vrijeme mogu provoditi na razne načine unutar škole i izvan nje. Unutar škole, svoje slobodno vrijeme mogu provoditi u obliku izvannastavnih aktivnosti. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti dio su organiziranog slobodnog vremena djece i mladih, a imaju vrlo važnu ulogu u stjecanju iskustava, kompetencija, radnih navika i sudjelovanja u pripremi za kvalitetan budući život.

U drugom poglavlju se iznosi povijesni pregled izvannastavnih aktivnosti, definira se sam pojam i njegove karakteristike i navode ciljevi i zadaci izvannastavnih aktivnosti. Osim toga, govori se o metodama rada, područjima izvannastavnih aktivnosti i o odgoju i stvaralaštvu. Uloga učitelja i pedagoga je u ovome području ključna pa su one isto tako sastavni dio rada.

Ovu temu sam odabrala iz razloga što izvannastavne aktivnosti pružaju mogućnosti kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, smanjuju rizik od devijantnog ponašanja i oblikuju učeničke interese. Zadatak ovog diplomskog rada je uvidjeti na koji način pedagozi u osnovnim školama djeluju i oblikuju izvannastavne aktivnosti. Stoga se u eksperimentalnom dijelu istražuje uloga pedagoga kao stručnog suradnika škole u aspektu odgojno-obrazovnog rada. Sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima učenici stječu praktična znanja i vještine koje će im biti potrebne

u životu za pravilnije i sigurnije usmjeravanje k odabiru budućeg zanimanja. Pedagoški je zadatak da pozitivne utjecaje slobodnog vremena maksimalno razvijamo, jačamo, bogatimo, širimo, a negativne preveniramo i eliminiramo.

1. Povijesni aspekti slobodnog vremena

Težnja za odmorom i osobnom afirmacijom u slobodnom vremenu, nekada je zbog prevlasti radnoga vremena nad slobodnim, bila skoro nedostižna, dok je danas dostižna svakome čovjeku. Slobodno vrijeme javlja se pojavom civilizacije. „U svom razvojnem slijedu slobodno vrijeme prošlo je nekoliko faza: dominaciju slobodnog vremena bez pojma i prakse rada u izrazima primitivnih kultura; neograničeno i nedefinirano radno i slobodno vrijeme; prevlast radnog nad slobodnim vremenom; skraćenje radnog i stalno povećanje slobodnog vremena“ (Previšić, 2000, 405).

Prvobitna društva najveći dio svoga vremena provodila su na rješavanje egzistencijalnih potreba, ali brojni arheološki nalazi, poput crteža u špiljama te različitih ukrasnih predmeta, svjedoče o određenoj količini slobodnog vremena koje su ljudi imali na raspolaganju. U povijesti ljudskog društva, slobodno vrijeme je imalo izrazit klasno-staleški karakter, jer je ono pripadalo isključivo vladajućoj klasi i višim staležima. „Stari Rimljani svoje slobodno vrijeme provodili su na javnim mjestima, poput foruma, amfiteatara, stadiona, knjižnica, termi s kupalištima gdje su upražnjavali kulturne, umjetničke, sportske i zabavne sadržaje“ (Valjan Vukić, 2013, 60). Puk u feudalnom društvu je svoje slobodno vrijeme uglavnom nedjeljom, koristio za tjelesni odmor i molitvu te prisustvovanje rijetkim masovnim okupljanjima, poput karnevala (Valjan Vukić, 2013). Pravo na slobodno vrijeme imali su samo slobodni građani, pripadnici vladajućeg društvenog sloja, a koristili su ga za unapređivanje stanja uma, duha i karaktera (Rosić, 2005). U 20.st. zbog razvoja učinkovite tehnologije i bolje organizacije rada povećava se udio slobodnog vremena nad radnim. Nagli razvoj industrijalizacije i ekonomsko jačanje građanske klase dovodi do izjednačavanja društvenih slojeva, što rezultira povećanjem količine slobodnog vremena. „Stalne promjene koje se događaju na području znanosti, tehnologije, informatizacije, demografije, kulture i cjelokupnom načinu života stvaraju nove pretpostavke za razumijevanje prostora slobodnog vremena djece, mladih i odraslih. Pitanja koja su još uvijek aktualna, a vezuju se uz višak slobodnog vremena su primjerice na koji način ispuniti i iskoristiti slobodno vrijeme, na što ga utrošiti te kako pojedince i društvo pripremiti za njegovo aktivno korištenje. Slobodno vrijeme u suvremenom društvu zasigurno će ostati fenomen koji će iziskivati nove sposobnosti nužne za „gospodarenje“ tim područjem čovjekova života“ (Valjan Vukić, 2013, 61).

2. Slobodno vrijeme kao odgojna perspektiva

Vrijeme u kojem danas živimo i stvaramo novo hrvatsko društvo kao i novi školski sustav zahtijeva od svih ustanova u društvu učinkovito djelovanje u shvaćanju, organiziranju i primjenjivanju odgojno-obrazovnog rada. Odgoj je složena društvena i pedagoška pojava, a obuhvaća sveukupnost pedagoških utjecaja u vremenu i prostoru. Uz nastavu kao temeljnu djelatnost, škola treba preuzeti odgovornost i za slobodno vrijeme učenika i „iskoristiti“ to vrijeme za „produženo“ odgojno djelovanje (Valjan Vukić, 2016). U uvjetima brzog razvoja znanosti i tehnike sve se više mijenja odnos radnog i slobodnog vremena čovjeka. To se očituje u mijenjanju odnosa klasičnog školskog radnog vremena i slobodnog vremena djece i mladeži. Slobodno vrijeme postaje problem suvremenog i demokratskog društva, koji zahtijeva veću brigu, analize i praktična rješenja. Slobodnom vremenu prilazimo kao društveno pedagoškoj djelatnosti, proučavamo njegovu ulogu u odgoju, a znanost o odgoju definiramo kao temeljnu pretpostavku učinkovitosti slobodnog vremena (Rosić, 2005). Odgoj je u ozračju slobodnog vremena djelatnost koja povezuje učenika s učiteljem i nastavnim sadržajima, a temelji se na osobnoj participaciji i aktivnosti učenika. Odgoj osposobljava učenike da sami stječu nova i korisna znanja, ovladaju radnim procesima i slobodnim vremenom prema svojim interesima, mogućnostima i potrebama uz dobrovoljno sudjelovanje u radu, stvaralaštvu, inovativnosti svojih osobnosti i sposobnosti (Rosić, 2005).

„Temeljne zadaće pedagogije slobodnog vremena su (Rosić, 2005, 46-47):

- oblikovanje teorije i prakse pedagogije i didaktike slobodnog vremena,
- oblikovanje ciljeva, sadržaja, načela, metoda, organizacije i činitelja odgoja u slobodnome vremenu i za slobodno vrijeme,
- praćenje i proučavanje procesa i dostignuća slobodnog vremena u odgoju te otkrivanje utjecaja slobodnog vremena na razvoj ličnosti,
- savjetovanje za korištenje slobodnog vremena djece, mladeži i odraslih,
- briga o osposobljavanju kadrova za istraživački rad, organiziranje i vođenje djelatnosti slobodnog vremena.“

Škola je danas jedno od rijetkih prostora stvarnih susreta u kojem se može odgajati za slobodno vrijeme. „Postoje mnoge agencije i organizacije koje nas svojim marketinškim aktivnostima uvjeravaju da svoje slobodno vrijeme, a time naravno i svoj novac, trebamo podrediti upravo njihovim programima. Djecu se upisuje u razne igraonice, športske škole, škole glume, plesa itd., bez da se prije toga provjere stručne kvalifikacije osoba koje će održavati navedene

aktivnosti pa se događa da su "djeca prepuštena izvaninstitucionalnim "profesionalnim ponudama" koje nikako ili vrlo malo korespondiraju sa školom i njezinom odgojnom zadaćom" (Previšić, 2000, prema Martinčević, 2010, 22). Uz to, ove se aktivnosti i skupo plaćaju, dok u školi postoje stručne osobe kao i adekvatan školski prostor, koji omogućuje učenicima kvalitetno provođenje slobodnog vremena (Martinčević, 2010).

„Ukoliko mladi koriste svoje slobodno vrijeme na neadekvatan način može doći do posljedica, kao što je ulazak u loše društvo, razvoj neprihvatljivih i rizičnih oblika ponašanja, eksperimentiranje s alkoholom, drogom, cigaretama i slično“ (Valjan Vukić, 2013, 65).

„Tri su osnovna oblika iskorištavanja slobodnog vremena na pedagoški način (Rosić, 2005, 97):

- formativni - kod kojeg se bogatim i raznovrsnim sadržajima utječe na razvoj zdrave, kulturne i stvaralačke ličnosti,
- preventivni - koji naglašava kako se jačanjem pozitivnih utjecaja i mogućnošću izbora vrijednih sadržaja uklanjaju negativni utjecaji i društveno neprihvatljivi postupci u slobodnom vremenu,
- kurativni - koji se koriste kao sredstvo preodgoja, posebice u ustanovama za rekreaciju i resocijalizaciju.“

Sve veća prisutnost medija u suvremenom društvu ograničava mlade da se bave kvalitetnijim sadržajima u svoje slobodno vrijeme jer na njih djeluju manipulativno stoga škole trebaju nuditi brojne aktivnosti u koje se učenici mogu uključiti (Miliša i Milačić, 2010, 572).

2.1. Definiranje slobodnog vremena

Pojam slobodnog vremena objašnjen je u raznim enciklopedijama, znanstvenim časopisima, udžbenicima, ali u njegovom definiranju najčešće dolazi do nesuglasnosti jer se slobodno vrijeme zamjenjuje drugim, vrlo sličnim pojmovima kao što su dokolica, oslobođeno vrijeme i slično (Mlinarević i Brust Nemet, 2012, 17). “Vrijeme u kojem je čovjek slobodan od posla ili rada kao prisilne djelatnosti nazivamo besposlicom“ (Polić, 2003, 27). To je dio slobodnog vremena koji nije iskorišten ni za odmor, ni za razonodu, ni za osobni razvoj, nego ima osobine besciljnog trošenja vremena ili svoje slobodno vrijeme ispunjava oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja (Arbunić, 2004, prema Valjan Vukić, 2013). Nasuprot besposlice je

pojam dokolice. „Dokolica je vrijeme slobodno za igru i stvaralaštvo, tj. za samodjelatnost kojom se čovjek ostvaruje i djelatno potvrđuje kao slobodno biće“ (Polić i Polić, 2009, 26).

„Rad i slobodno vrijeme prirodne su i sasvim primjerene, zapravo nerazdvojne aktivnosti i određenja čovjeka kao homo sociusa i ne treba ih suprotstavljati, nego komplementarno promatrati“ (Previšić, 2000, 404). Dokolica se tumači kao „vrijeme u kojem je pojedinac potpuno slobodan i svoje vrijeme može ispunjavati prema vlastitim željama, a ne prema nekoj životno neophodnoj potrebi i služi za razonodu i rekreaciju“ (Enciklopedijski rječnik pedagogije, 1963, 182).

Slobodno vrijeme se definira kao “dio života svakog čovjeka, koji postoji svakog dana i u svakoj sredini, ali je različito s obzorom na dob, spol, zanimanje, mjesto boravka, razvijenost sredine, stupanj interesa, ciljeve društvenog poretka i njegove mogućnosti. To je vrijeme koje čovjek koristi za odmor, zabavu, stjecanje novih iskustava i kulturno bogaćenje“ (Rosić, 2005, 67). Sve ljudske aktivnosti su trostruko determinirane: prvo, „čovjekovim biološkim sklonostima, drugo, nužnošću rada i treće, stvaralačkim djelatnostima kojima se razmiču granice i otvaraju nove perspektive čovjekove slobode. Čovjek se u radu dokazuje i potvrđuje kao individua, a u slobodnom vremenu usrećuje“ (Rosić, 2005, 69).

„Slobodno vrijeme je višeznačna i promjenjiva društveno-genetska pojava. U relaciji je i interakciji s društvenim sustavom i društvenim okolnostima. Obuhvaća različite aspekte življenja: rad, zabavu, odmor i stvaralaštvo čovjeka“ (Pejić Papak i Vidulin, 2016, 47). To je prostor i mogućnost interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije te samoaktualizacije i ostvarenja osobnosti (Previšić, 2000, prema Ivančić i Sabo, 2012, 2). Mnogo slobodnog vremena mladih uključuje druženja s prijateljima i vrijeme provedeno u samoći, pa je to vrijeme u kojem mogu istražiti i definirati svoj grupni identitet (Byrne, Nixon, Mayock i Whyte, 2006, 11-12). Bavljenjem određenom aktivnošću skupljamo snagu za ponovni rad, ona nam služi kako bismo se osvježili i pripremili za nove radne izazove (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Aktivnosti u slobodnom vremenu Jerbić dijeli u četiri kategorije:

- a) spontane aktivnosti (besciljne aktivnosti, razgovori, šetnje i izleti, slobodna igra)
- b) konzumirajuće aktivnosti (čitanje, slušanje radija, gledanje televizije, posjet kinu i muzeju, odlazak na sportske i kazališne priredbe)
- c) organizirane aktivnosti (obiteljske zabave, javne zabave, stvaralačke organizirane aktivnosti)
- d) ostale aktivnosti. (Jerbić, 1973, prema Valjan Vukić, 2013, 66).

Pod društveno prihvatljivim aktivnostima slobodnog vremena podrazumijevamo sve one aktivnosti koje pridonose rekreativno-produktivnom osmišljavanju i provođenju slobodnog vremena.

Aktivnosti slobodnog vremena i onda kada označavaju samo odmor i razonodu, trebale bi biti planirane i sadržajno osmišljene, a motivacijski istinski utemeljene i razvojno usmjerene. Takva percepcija slobodnog vremena pretpostavlja permanentno odgojno djelovanje na pojedinca, već od ranog djetinjstva (Valjan Vukić, 2013).

2.2. Funkcije slobodnog vremena

Slobodno vrijeme posjeduje tri funkcije: odmor, razonodu i razvoj ličnosti (Rosić, 2005, 107). Odmor je jedna od osnovnih potreba čovjeka i temeljna funkcija slobodnog vremena. Aktivnosti slobodnog vremena koje su namijenjene odmaranju su najčešće šetnja, društvene igre, kupanje, sunčanje, vožnja biciklom itd. Raširene su kod velikog broja ljudi raznih zanimanja, različite dobi i spola. Razonoda i zabava imaju širu namjenu jer njezine aktivnosti uključuju raznovrsnije društvene i kulturne sadržaje. One služe osvježenju i stvaranju vedrog raspoloženja. Najpoznatije aktivnosti razonode i zabave su posjećivanje kina, zabava, priredaba, plesova itd. Te su aktivnosti svojstvenije mladim generacijama, ali su potrebne i odraslom stanovništvu jer obogaćuju čovjekov život te su važno svojstvo komunikativnosti i odnosa među ljudima. U ubrzanom razvoju civilizacije i društva, čovjek treba što svestranije izgrađivati svoju ličnost kako bi se mogao prilagoditi izazovima te djelatnostima društvenog kretanja. „Zadatak razvijanja ličnosti putem slobodnih aktivnosti ima osobito značenje u procesu formiranja ljudi za bolje obavljanje radnih zadataka, što zahtijeva kvalitetu svestrane izgradnje ličnosti“ (Rosić, 2005, 109). U aktivnosti namijenjene razvitku ličnosti ubrajamo djelatnosti iz područja zdravstva, kulture, tehnike, znanosti, politike, estetike itd. Postoje dvije funkcije slobodnovremenskih aktivnosti: odgoj i obrazovanje u slobodnom vremenu te odgoj i obrazovanje za slobodno vrijeme. One svakako mogu osigurati kvalitetno provođenje slobodnog vremena djece i mladih uspostavljanjem odgovarajućeg odnosa između njihovog slobodnog vremena za odmor i zabavu te slobodnog vremena za osobni razvoj. „Neke od kvaliteta koje su potrebne za provođenje slobodnog vremena učenika su trud, upornost, ustrajnost, želja za uspjehom i dobrobit“ (Pejić Papak i Vidulin, 2016, 59).

Plenković slobodnom vremenu pridaje četiri bitna obilježja:

- slobodu (kao bit samog čovjeka i kao temelj svih znanosti)
- stvaralaštvo (kojim čovjek spoznaje, a zatim i ostvaruje slobodu)
- djelovanje (koje smatra prijelaznim oblikom ljudskog življenja jer nosi element stvaralaštva i rada) i
- rad (koji ima mehanički karakter, a treba ga dovesti u vezu sa stvaralaštvom).

(Plenković, 2000, prema Mlinarević, Miliša i Proroković, 2007, 82)

Istražujući funkcije slobodnog vremena djece i mladih, Jerbić je utvrdio vezu između spola ispitanika i socijalnog konteksta slobodnog vremena, „pa se tako dječaci češće kreću u masi, dok djevojčice svoje slobodno vrijeme češće provode u obiteljskom okruženju ili manjim vršnjačkim skupinama“ (Jerbić, 1973, prema Valjan Vukić, 2013,65).

3. Izvannastavne aktivnosti u školi

Znanstvena i stručna razmišljanja o školi temelj su teorijskog pristupa školi i njezinim odnosima u svojem okruženju kao i unutar nje same. Školska pedagogija je grana pedagogije koja pokušava pronaći odgovore na specijalna pitanja, probleme, procese i zadatke škole. Danas se pod školskom pedagogijom podrazumijeva onaj dio pedagoške teorije koji se prije svega odnosi na obvezno obrazovanje koje je prema svom značenju, dužini trajanja, istovjetnosti cilja i zadaća te programa, jedinstveno, obvezno i standardno pravo mladih. Školska pedagogija dodiruje sve druge ključne discipline pedagogije na konkretnom području i u osobitim okolnostima kao što je, primjerice, razredna, predmetna, individualizirana ili kombinirana nastava. Zahvaljujući češkom pedagogu, filozofu, teologu i književniku Janu Komenskom danas imamo saznanja o organizaciji odgoja, školstva i nastave te načelu zornosti, postupnosti, svjesnosti i sustavnosti, po kojima su organizirani školski sustavi širom svijeta. Početak školske pedagogije bio je baziran na osnovnu školu (uređenost škole, školska dokumentacija), dok suvremena školska pedagogija proučava nastanak, razvoj, suvremeni koncept škole te budućnost škole i obrazovanja, odnosno teorije škole kao specifične odgojno-obrazovne ustanove. U okviru školske pedagogije proučavamo uvjete njezina postojanja, procese i učinke socijalizacije, a dobivene spoznaje nam omogućuju njezino unaprjeđivanje. Povezanost školske pedagogije i metodologije pedagoških istraživanja prijeko je potrebna radi istraživanja i unapređivanja školske prakse. Uz navedeno ove dvije discipline proučavaju oblike, metode, sadržaje i sredstva odgoja u školi, nastavnom i izvannastavnom radu (Vrcelj, 2000).

„Kako bi učenik postao aktivan nositelj vlastitog razvoja potrebno ga je uključiti u procese koji se događaju u suvremenoj školi. Budući da je školski pedagog nositelj mnogih aktivnosti koje imaju za cilj pomoći učeniku u njegovu učenju i razvoju, prvi i najvažniji izazov koji se pred njega postavlja je motivacija učenika za sudjelovanje u tim aktivnostima“ (Vuković, 2011, 533). Školski pedagog zajedno sa svojim suradnicima utječe na izgradnju školskog ozračja koje pokreće, motivira, angažira, omogućava i otkriva svakog pojedinca koji uči u školi, stvara prilike za prikupljanje podataka o sposobnostima, interesima i potrebama svojih učenika. Prikupljanjem podataka o učenicima pedagog ima priliku bolje ih upoznati te pronaći njihove kvalitete (Vuković, 2009).

„Izvannastavne aktivnosti u školi su prostor u kojem se najlakše može doprijeti do učenika, do njihovih potreba, želja i aspiracija. To mogu biti „različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školi, koji imaju pretežito kulturno-umjetničko,

športsko, tehničko, rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje. Kod organiziranja rada škole treba voditi računa o kvaliteti rada svake odgojno-obrazovne aktivnosti pa tako i o izvannastavnim aktivnostima, koje su zapravo središte stvaranja školske kulture i prostor zadovoljstva svakog učenika“ (Martinčević, 2010, 22). „Izvannastavne su aktivnosti prostor u kojem do punog izražaja dolazi socijalna inteligencija učitelja i njegova sposobnost aktiviranja učenika“ (Heidmann, 2003, 163). Odgojno - obrazovna struktura naših škola je bogata i razgranata mnogim djelatnostima. Sastavljena je od nekoliko povezanih komponenti koje čine osnovu njezina rada. Okosnicu školskog rada čini redovna nastava koja nikada učenicima ne može sve pružiti, posebno ne ono što bi odgovaralo njihovim individualnim razvojnim potrebama i interesima. Temelji ove djelatnosti su razvijeni u okviru pionirske i omladinske organizacije, neformalnim radom „dobrih učitelja“, koji su samoinicijativno provodili razne aktivnosti s djecom nakon škole. Takozvani „kopernikanski obrat u pedagogiji“, koji su u odgojni rad unijeli predstavnici „nove škole“ i reforme pedagogije, značio je oslobađanje dječjih stvaralačkih sposobnosti, individualne slobode, otkrivanja i samostalnosti, koju je tradicionalna pedagogija zapostavljala (Previšić, 1987, 17).

3.1. Osobitosti izvannastavnih aktivnosti

“Projekt - metoda približila je učenike slobodnom istraživanju i životu. Dalton - plan je povećao aktivnost, inicijativu i slobodu učenika u radu. Radna škola manualnog i duhovnog rada aktivirala je stvaralačko - produktivne snage učenika. Winnetka - plan zagovarao je svođenje nastavnog programa na obvezni minimum i oslobađanje vremena za spontani, stvaralački rad djece. Jena - plan naglašava odgoj u zajednici, školskim društvima i svečanostima. Declory - metoda odgoja pretvara učionice u radionice i strukturira programe prema slobodnim interesima“ (Previšić, 1987, 17- 18). Ovakvim organizacijskim planovima željela se stvoriti nova škola, aktivna škola, koja bi smjelo izašla iz učioničkih prostora i u prostorima izvan sebe pronašla druge efikasne mogućnosti odgojno-obrazovnog rada.

U Sovjetskom savezu se izvannastavni rad cijenio kao sredstvo odgoja u slobodnom vremenu. Neposredne su se aktivnosti najčešće odvijale preko predmetnih, tehničkih, umjetničkih i drugih oblika masovnog okupljanja. Uz to su one imale i društveno korisnu svrhu: sakupljala se sirovina, plodovi, ljekovito bilje, pomagalo se starijima i bolesnima itd.

Razvijenost slobodnih izvanškolskih aktivnosti u SAD-u nije se ticala samo škole već i drugih činitelja. Različite privatne organizacije i udruženja okupljaju djecu izvan nastave, a u

službi su individualnog osposobljavanja pojedinaca za praktičnu djelatnost, sport i bavljenje nekom aktivnošću. U Saveznoj Republici Njemačkoj ne postoje ovakve strukturalno zastupljene aktivnosti jer su u središtu njemačke škole obrazovanje i stjecanje znanja, a ostale i sporedne aktivnosti su bile manje zastupljene u njoj. Njihov nastavni rad pronalazi oblike rada koji neće sputavati individualne sklonosti učenika, već će ih maksimalno poticati u povoljnim uvjetima školskog prostora. U Hrvatskoj su, slobodne aktivnosti izrasle iz društveno-korisnog i izvanškolskog rada. Organizacijski su konstituirane 1954. godine, reformom školstva, nakon čega su bile konstanto u sponu. Konačnu plansku i programsku fizionomiju dobile su Zakonom o jedinstvenoj osnovnoj školi u Jugoslaviji, 1959. godine. Nakon toga događaja, slobodne aktivnosti su praktično i teorijski probuđivale sve veći interes prosvjetno-pedagoške javnosti. Iako je njihova popularnost rasla, cjelovitih studija, empirijskih analiza i metodičkih priručnika vezano za to područje je nedostajalo (Previšić, 1987, 20).

Težak, Mrđenović, Vukasović, Puževski, Filipović i Palić samo su neka od prezimena koja su pridonijela efikasnijem i ispravnijem funkcioniranju slobodnih aktivnosti (Previšić, 1987, 21). Tijekom godina izvannastavne aktivnosti su imale različite zadatke, svrhu, cilj i mjesto u cjelokupnom odgojno-obrazovnom sustavu, ali nikada nisu dovedene u pitanje po svojoj egzistenciji.

Kako bismo odredili svrhu izvannastavnih aktivnosti važno je prisjetiti se djelatnosti koje su prethodile njihovu uvođenju. Sve do službenog postavljanja slobodnih aktivnosti na snazi su bili vanrazredni i vanškolski rad učenika. U prvom udžbeniku pedagogije Stjepana Patakija, *Općoj pedagogiji* iz 1959. godine navodi se da vanrazredni rad čine svi radovi i aktivnosti koje se vrše pod rukovodstvom škole i nastavnika u cilju odgoja i obrazovanja učenika izvan rasporeda nastavnih sati, a vanškolski rad učenika osnovne škole čine oblici rada koje organiziraju učenički domovi, društvene organizacije i pojedinci izvan prostora škole. Nakon nekoliko godina ta dva naziva, prema inicijativi hrvatskog pedagoga Vladimira Poljaka, preimenovana su iz slobodnih aktivnosti u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti (Previšić, 1987, 23). Aktivnosti koje svojim oblikom i djelovanjem najbolje pogoduju razvoju učeničkih osobina su izvannastavne i izvanškolske aktivnosti.

„Izvannastavne aktivnosti su različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školama, koji imaju pretežno kulturno-umjetničko, športsko, tehničko, rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje. Karakteristike izvannastavnih aktivnosti, koje ih razlikuju od nastave, organizacijski gledano jesu te da se njihovo djelovanje ne odvija u razredima, već u posebno formiranim skupinama (učenici u njima su iz različitih razreda, različite dobi pa i iz različitih škola), dok su često organizirane po srodnosti ili stručno sadržajnoj povezanosti.

Učenike u njihovim skupinama vežu zajedničke sklonosti i interesi prema nekoj aktivnosti, a u njih se uključuju prema vlastitom opredjeljenju, želji i dobrovoljno (ali rad je u njima obavezan)“ (Šiljković, Rajić, Bertić, 2007, 137). Jedna od osnovnih specifičnosti izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti je i visok stupanj motivacije polaznika. Budući da djeca samostalno biraju svoje izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u skladu s osobnim interesima, njihova motivacija je izrazito visoka pa puno lakše usvajaju nova znanja i u puno većem opsegu.

Izvannastavne aktivnosti obično su povezane s određenim nastavnim predmetom ili su interdisciplinarne naravi. Organiziraju se za sve učenike, one koji su prosječnih sposobnosti, darovite učenike, učenike koji zaostaju za očekivanom razinom učenja i učenike s posebnim potrebama (HNOS, 2006).

„Svrha je izvannastavnih aktivnosti da potiču učenike na stvaralaštvo, stjecanje znanja i umijeća prema njihovim individualnim interesima i sposobnostima. Programi izvannastavnih aktivnosti provode se tijekom cijele školske godine sa stalnim skupinama učenika ili se održavaju povremeno u dane školskih praznika, blagdana i raznih proslava (Šiljković, Rajić, Bertić, 2007, 138).“ Izvannastavne aktivnosti su najdjelotvorniji način sprječavanja društveno neprihvatljivoga ponašanja, a iznimno su poticajni za samoaktualizaciju učenika i samostalno-istraživačko učenje (HNOS, 2006). Neki od najvažniji zadataka su podizanje odgojne funkcije škole, povezivanje škole s društvenim životom, osposobljavanje učenika za samoupravljanje, odgoj za slobodno vrijeme (Previšić, 1987). Pri planiranju i programiranju slobodnih aktivnosti važno je da sadržaji u što većoj mjeri budu izraz interesa učenika, pa se sadržaji slobodnih aktivnosti i nastave moraju nadopunjavati, program mora odražavati način života zajednice u kojoj se nalazi škola i biti prilagođen mogućnostima škole (Previšić, 1987).

4. Metode rada u izvannastavnim aktivnostima

„Izvannastavne aktivnosti u osnovnoj školi podrazumijevaju učiteljevu slobodu kreiranja odgojno-obrazovnog rada i smisao za stvaralaštvo, a istodobno i uspješan poticaj za angažiranje učenika za rad izvan redovite nastave. Načini i metode realizacije pretežito su radioničkog, projektnog, skupno-istraživačkog, samoistraživačkog tipa odgojno-obrazovnog rada, terenske nastave i/ili drugih aktivnih didaktičko-metodičkih pristupa“ (HNOS, 2006, 6723).

“Program rada izvannastavnih aktivnosti je dan samo okvirno vrstom skupine, a inače je u potpunosti u rukama učenika u skupini. Rad tih aktivnosti odvija se u slobodno vrijeme učenika i izvan nastave, dok je način rada organiziran na principima učeničkog samoupravljanja (nastavnik ili drugi voditelj su samo savjetnici u radu)“ (Puževski, 2002, 125-126). Učenici uz pomoć učitelja rade na aktivnostima, uče istraživanjem, otkrivanjem i usvajaju vještine timskog rada. Djeca dijele zadatke i obveze i u sebi razvijaju osjećaj odgovornosti i samopotvrđivanja. Takve slobodne aktivnosti vrlo su pogodne za razvijanje radnih navika kod učenika, a specifičnostima svoga djelovanja su odličan oblik socijalizacije učenika. Važno je naglasiti da je rad u izvannastavnim aktivnostima slobodan, spontan, dinamičan, raznovrstan, polazi od dječjih želja, sklonosti i nadarenosti (Šiljković, Rajić, Bertić, 2007).

„Zabavni način poučavanja učenika izuzetno se uspješno može odvijati primjenom različitih radionica, kao što su: igranje društvenih igara, gledanje filmova, čitanje i dramatizacija priča, igre riječima, pantomima, crtanje i slikanje, plesni pokreti i slično“ (Fudurić, 2012, 110). Radom u izvannastavnim aktivnostima želi se razviti kod djece interes i ljubav prema svemu što oplemenjuje. Tijekom rada valja stvoriti i njegovati opušteno raspoloženje, poticati međusobnu suradnju, srdačnost, susretljivost, slobodan i otvoren razgovor i smijeh. Učitelj mora biti spreman aktivno slušati učenika, uvažavati njegove ideje, prijedloge, interese, a nakon dogovora zajednički odlučiti koji će sadržaji biti zastupljeni u radu grupe i na koji će se način, kojim metodama rada odvijati aktivnosti. Takav će stav kod učenika probuditi ljubav prema usvajanju novih sadržaja i želju za stjecanjem potrebnih vještina (Fudurić, 2012).

5. Područja rada izvannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi

Izvannastavne aktivnosti mogu se prema sadržaju djelovanja promatrati kao one koje su vezane uz riječ, sliku ili pokret. Tako djeca razvijaju svoje interese i usmjeravaju ih prema odabranim područjima:

- zvuk i pokret zastupljeni su u pjevačkom zboru, ritmici i plesnim grupama,
- scena se odnosi na recitatorsku grupu, dramsku, dramsko-recitatorsku i lutkarsku,
- u sportskom području rada učenici igraju nogomet, rukomet, odbojku, itd.,
- uz područje rada slika vežu se likovna grupa, keramičari ili foto grupa,
- skupinu aktivnosti riječ čine literarna grupa, novinarska grupa i knjižničari,
- eko područje djelovanja obuhvaća eko grupu,
- u ostale grupe spadaju geografi, biolozi, prometna grupa i drugo. (Fudurić, 2012, 110-111)

„Sadržaji i područja ostvarivanja izvannastavnih aktivnosti su raznolika:

- literarne, dramske, novinarske, filmske radionice, likovne radionice, organiziranje školskog radija i školskih novina, projekti – umjetnički stilovi i razdoblja (odjeća, komunikacija, obrasci ponašanja, prehrana, itd.), glazbeni projekti (prepoznavanje trajnih vrijednosti i kvaliteta u umjetničkoj glazbi i ostalim glazbenim pravcima, primjerice, pop, rock, jazz i dr.), zborsko pjevanje, itd.,

- prirodoslovno-matematičko područje, koje omogućuje iskustveno učenje i razmatranje odnosa, primjerice, čovjek i biljke, čovjek i životinje, pokusi iz kemije, kemija u okolišu, kemija u svakodnevnom životu, meteorologija, istraživanje uzroka i posljedica prirodnih nepogoda, kartografija, genetika, astronomija i sl.,

- sportsko-zdravstveno-rekreacijsko područje koje se odnosi na stjecanje sportskih vještina i sposobnosti (nogomet, košarka, odbojka, šah...), učenje društvenih plesova, folklora, ovladavanje vještinama i sposobnostima korektivne gimnastike, vježbama relaksacije i dr.,

- njegovanje nacionalne i kulturne baštine, koje se odnose na izradbu i realizaciju projekata o istraživanju zavičaja, etnologije, turističke kulture i sl.,

- očuvanje prirode i okoliša te zdravoga načina života – istraživanje zavičaja i očuvanje njegova okoliša, učenje o očuvanju okoliša, stjecanje kulture življenja u zdravom okolišu za zdrav okoliš,

- društveno-humanistički projekti i radionice (građanski odgoj i obrazovanje, prava djece i ljudska prava),

– učeničko zadrugarstvo – seosko gospodarstvo, domaćinstvo, pčelarstvo, osnovne tehnike kukičanja, vezenja, pletenja, uređenje školskih vrtova i sl.,

– tehničko stvaralaštvo (tehničke inovacije, tehnike modeliranja i građenja, maketarstvo i dr.)“ (HNOS, 2006, 6723)

U osnovnim školama najčešće egzistiraju grupe izvannastavnih aktivnosti kao što su: recitatorska, literarna, dramska, novinarska, likovna, keramička, različite sportske, plesne i druge grupe (Fudurić, 2012). „Svaka škola obavezna je organizirati izvannastavne aktivnosti uvažavajući interese i potrebe učenika. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Nastavni plan i program za osnovnu školu predstavljaju zakonsku osnovu za održavanja izvannastavnih aktivnosti. Članak 28. navedenog Zakona govori kako “Školski kurikulum utvrđuje nastavni plan i program izbornih predmeta i izvannastavnih aktivnosti, a donosi se na temelju nacionalnog kurikuluma i nastavnog plana i programa“ (Valjan Vukić, 2016, 36). Kako bi se učenici informirali o ponudi izvannastavnih aktivnosti u školi, oglašavaju se njihovi sadržaji i organizacija rada. Sa sadržajima rada izvannastavnih grupa ili društava učenici se upoznaju putem izložbi likovnih, literarnih i raznih drugih radova, školskih listova, školskih i javnih istupa i koncerata, zatim objavom rezultata postignutih na natjecanjima i na unaprijed određenim danima predviđenim da roditelji, učenici, učitelji i ostali zainteresirani upoznaju rad škole, poput Dana otvorenih vrata i Dana izvannastavnih aktivnosti. Ukoliko učenici ne iskažu dovoljno interesa za pojedine aktivnosti, one se izdvajaju iz godišnjeg plana i programa te se konstituiraju nove aktivnosti temeljene na unaprijed iskazanim prijedlozima, željama i interesima učenika, ukoliko postoje uvjeti za njihovu provedbu. Sukladno tome potrebno je ulagati napore za postizanje raznovrsnosti grupa i društava koje djeluju o školi. Na taj se način širokom lepezom ponuđenih aktivnosti povećava mogućnost odabira i zadovoljstvo ponuđenim sadržajima te se izbjegava monotonija i dugogodišnje ponavljanje istih sadržaja, od kojih učenici bježe (Fudurić, 2012).

6. Odgoj i stvaralaštvo u izvannastavnim aktivnostima

Pokret za umjetnički odgoj, koji se pojavio polovicom 19. st. u Engleskoj, svoj procvat je doživio krajem prošlog stoljeća u Njemačkoj. Za nas je to vrlo važno jer se iz perspektive tog užeg odgojnog područja zagovaralo slobodno dječje izražavanje, oblikovanje, aktiviranje i kreativno ponašanje u estetskom izrazu, crtanju, ručnom radu, materinskom jeziku, tjelesnoj kulturi itd. „Škola rada je svojim metodama, umjetničkim načinom odgajanja, aktivnim obrazovanjem i spontanom izražavanjem učenika, bitno utjecala na buđenje i formiranje stvaralačkih snaga učenika“ (Previšić, 1987, 78). U odgojnom radu potrebno je buditi stvaralačke potencijale kod učenika, a ne samo formalno podučavati. Društvo koje ulaže u stvaralački rad, koje ga stimulira, cijeni i vrednuje svakako će stvoriti brojne prilike za pojedinačne stvaralačke pokušaje. Škola koja svoju zadaću ne gleda samo ukalupljenim programom, jednoličnim metodama rada i autoritarnim odnosima prema učenicima više će postići u otkrivanju i njegovanju kreativnog izraza. Mjesto, ulogu i zadatke školskog rada u razvijanju stvaralaštva treba promatrati iz ugla društvenih potreba, one koje su nastale u znanosti, tehnici i proizvodnji. Odgoj, škola i nastava moraju pomagati i omogućavati razvitak stvaralaštva mladih ljudi (Previšić, 1987, 79).

Struktura stvaralačkog procesa iskazana je u nekoliko etapa, na način da svaka etapa treba pobuditi interese djece za kreativan rad. Učenike trebamo poticati na visok stupanj intelektualne aktivnosti, stvaralačke i produktivne misaone operacije da bi se kreativna ideja mogla ostvariti kao inovacija. Ono što nas ohrabruje jest činjenica da su učenici skloniji učenju na kreativan način pa rado istražuju, rukuju, eksperimentiraju, propituju, testiraju, modificiraju i slično (Previšić, 1987). „Pod kreativnošću podrazumijevamo takvo stvaralaštvo kojim se stvara nešto novo, drugačije od dotadašnjeg, koje uključuje rješavanje problema na svoj način, otkrivanje do tada nepoznatog“ (Somolanji i Bognar, 2008, 88).

Indikatori kreativnosti mogu biti: „fluentnost, fleksibilnost, znatiželja, otvorenost novim iskustvima, originalnost u ponašanju, neovisnost u mišljenju, hrabrost, obilje ideja u radu“ (George, 2005, prema Koludrović i Reić Ercegovac, 2010, 431). Postoji osam kriterija po kojima se prepoznaje kreativnost: osjetljivost za probleme, očuvanje stanja prijemčivosti za ideje, pokretljivost u reakcijama na vanjske podražaje, originalnost, sposobnost preoblikovanja, sposobnost analize i apstrakcije, sinteza i koherentna organizacija (Guilford i Lowenfeld, 1958, prema Supek, 1987, 47-48).

Za stvaranje stimulatívne stvaralačke atmosfere u školi i razredu potrebno je njegovati odnose između učenika i nastavnika. Kreativni odnos nastavnika i učenika zahtijeva spremnost na promjene i fluidnost u radu. S učenicima valja uspostavljati prisnije kontakte, razgovarati s njima, prihvaćati njihove prijedloge i mišljenja, ne gušiti njihova pitanja i konstrukcije rješenja. Nastavnik koji je i sam kreativac, razgovara sa svojim učenicima, pažljivo sluša njihova izlaganja, odgovara na njihova pitanja, pomaže im u rješavanju problema, igra se s njima, razumije šalu i brine za svoje učenike. Mnogi autori koji su se bavili istraživanjem kreativnosti, vjeruju kako je spremnost i sposobnost djece i odraslih da „ozbiljne“ poslove rade na „manje ozbiljan“ način (šalom i smijehom) što je važna pretpostavka kreativnosti. Okolni uvjeti i okolnosti u kojima se živi i radi mogu biti važni za potpuniju stvaralačku atmosferu. Tako npr. namještaj u školi, pribor za rad, oprema pa sve do školske zgrade može puno značiti za kreativno izražavanje (Previšić, 1987, 83).

„Birokratizirana obrazovna politika, stilovi i načini rada nastavnika, represivni pristup učenju, predavačka nastava, hladni odnosi subjekata nastave, naredbe, propisi, zahtjevi, sputavanje divergentnog mišljenja i strogo ocjenjivanje samo su neka od obilježja današnje škole kojima se sputava kreativni razvoj ličnosti“ (Previšić, 1987, 28-29).

U Nastavnom planu i programu za osnovnu školu izvannastavne i izvanškolske aktivnosti su pod minimalnom prisilom i autoritativnim zahtjevima. Ovdje je moguće učiti bez straha od kazne ili loše ocjene. Slobodne aktivnosti mogu biti oslobođene brojnih formalnih stega, zahtjeva, stereotipnog načina rada s ciljem njihova produktivnijeg stvaralačkog djelovanja. Brojna istraživanja su pokazala da poticanje stvaralačkog mišljenja ima mnoge pozitivne učinke: „odstranjuju se razne blokade u mišljenju, otkrivaju putevi do kreativnih ideja, pozitivno djeluje na razvoj mišljenja o sebi i školsku uspješnost te se poboljšavaju metakognicija i sposobnost rješavanja problema“ (Sekulić-Majurec, 1997, 80). „Izražavanje putem kreativnoga procesa pridonosi djetetovu cjelovitu razvoju: višestrukoj inteligenciji, kreativnomu i simboličkomu mišljenju, izražajnim i praktičnim oblikovnim sposobnostima te osobnosti. Potiče se samopouzdanje, ustrajnost, samodisciplina, spontanost i želja za slobodnim istraživanjem, razvija pozornost, koncentracija, osjetljivost za mjeru i cikličnost te pospješuje sposobnost samoizražavanja i kritičkoga mišljenja, što ukazuje na važnost ustrajanja u njegovom razvoju“ (NOK, 2011, 208).

Načela koja se koriste za razvoj stvaralačkog mišljenja u nastavi moguće je primijeniti i u radu izvannastavnih aktivnosti, a to su: načelo nedefiniranosti i nestandardiziranosti oblika i sadržaja rada; načelo dinamičnosti i načelo anticipiranja (Sekulić-Majurec, 1997, 61-62). Nastavnici preuzimaju veliki dio odgovornosti za poticanje učenikova kreativnog izražavanja. Oni

su ti koji učenicima trebaju osigurati okolinu u kojoj se osjećaju sigurno, prihvaćeno, slobodno, potiču ih da preuzimaju rizik, razumiju kreativne aktivnosti i svojom kreativnošću ne sputavaju kreativnost učenika (Bognar, 2010, 5).

Ponudi, organizaciji i provedbi izvannastavnih aktivnosti često se prilazi formalizirano: učiteljima se „dodjeljuju“ aktivnosti za koje osobno nemaju interesa, zanimanja i sklonosti. Izvannastavne aktivnosti često predstavljaju produžetak redovne nastave pa one postaju mjesto „drila“ za natjecanja darovitih učenika. Ponuda je najčešće ograničena materijalnim mogućnostima škole i opterećenošću učitelja redovnom satnicom, što ne zadovoljava različite potrebe učenika. Navedeno samo govori da nismo svjesni značaja i potencijala koji izvannastavne aktivnosti imaju za učenike, pogotovo s aspekta razvoja njihove kreativnosti (Mlinarević i Gajger, 2008).

7. Uloga učitelja – voditelja i pedagoga u izvannastavnim aktivnostima

S pedagoškog i didaktičkog stajališta od učitelja ili voditelja aktivnosti očekuje se pokretanje i organiziranje oblika izvannastavnih aktivnosti kao i otkrivanje učenikovih sposobnosti, interesa kako bi mogli biti demokratski rukovoditelji, skloni istraživanju, eksperimentiranju, izboru te usvajanju vještina i metoda koje unaprjeđuju njegovo pedagoško, didaktičko i metodičko djelovanje (Jurčić, 2008, 11). „Učitelj je prvenstveno pokretač i organizator izvannastavne aktivnosti, a potom koordinator, medijator, suradnik i partner učenicima u stjecanju novih znanja i vještina“ (Pejić Papak i Vidulin, 2016, 137). Od učitelja se očekuje da posjeduje određena stručno-metodička znanja, da definira ciljeve, metode, oblike rada te odabere primjerena sredstva i pomagala za rad. S pedagoškog-didaktičkog stajališta se očekuje da bude pokretač u izvođenju izvannastavne aktivnosti, dijagnostičar koji otkriva učenikovu sposobnost te na nju usredotočuje svoje djelovanje (Mlinarević i Brust Nemet, 2012, 204). Učitelji bi trebali biti jednako predani provođenju izvannastavnih aktivnosti kao prema realizaciji osnovnog programa u redovnoj nastavi. „Izvannastavne aktivnosti trebaju poticati stvaralaštvo kod učenika, osobno zadovoljstvo i doživljaj vlastite vrijednosti, stoga je na učiteljima zadatak pružiti djeci uvjete kako bi se ostvario njihov stvaralački potencijal“ (Ivančić i Sabo, 2012, 7). Osim s organizacijskim dijelom provedbe izvannastavnih aktivnosti, učitelj treba biti upoznat i s mnoštvom drugih aspekata koji utječu na kvalitetu provedbe aktivnosti, kao što su materijalna opremljenost škole, programski sadržaji, način provođenja, ali i potrebe i kultura lokalne zajednice. U tom aspektu svakako mu može pomoći stručni suradnik škole tj. pedagog (Pejić Papak i Vidulin, 2016). „Pedagog je najšire profiliran stručni suradnik koji sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovne djelatnosti, od planiranja i programiranja do vrjednovanja rezultata. On surađuje sa svim drugim sudionicima odgojno-obrazovne djelatnosti/procesa u školi, prati, istražuje i analizira nastavni rad te predlaže načine i sadržaje za unaprjeđivanje i poboljšavanje nastave i cjelovitoga odgojno-obrazovnog rada u školi. Težište njegova rada je na pedagoško-didaktičkom području školskoga i nastavnog rada“ (HNOS, 2006, 6726).

Pedagog utvrđuje odgojno-obrazovne potrebe učenika, škole i okruženja – ispituje pojave i procese s ciljem operativnih, dijagnostičkih, znanstvenih i drugih uvida; analizira odgojno-obrazovne situacije i priprema plan odgojno-obrazovnih djelovanja. Organizira planiranje i programiranje rada škole, sudjeluje u kreiranju i osmišljavanju izvannastavnih aktivnosti,

ostvaruje uvjete za realizaciju plana i programa škole – vrednuje kvalitetu rada i didaktičko - metodičke uvjete rada; osigurava nastavnu opremu; izrađuje nastavna sredstava i pomagala te potiče učitelje na primjenu raznih sredstava i informatičke opreme (HNOS, 2006, 6726).

Uloga učitelja je izuzetno važna kod ostvarivanja i razvijanja dječjih interesa. „Jedna od najvažnijih uloga učitelja je motivirati učenike za rad jer u osnovi svakog učenja treba postojati unutarnja motivacija. Učenike je najlakše motivirati ako ih se pita za njihova vlastita iskustva, upućivanjem na samostalno traženje informacija kako bi se aktivirala njihova radoznalost. Stvaranje poticajne okoline za učenje pozitivno utječe na procese stjecanja znanja“ (Milić i Gazivoda, 2014, 483). Kako bi učitelj mogao motivirati učenike i poticati na kreativnost, on sam treba posjedovati određene osobine kao što su, inovativnost, samopouzdanje, fleksibilnost za nove ideje itd., stoga učiteljima moramo omogućiti stručno usavršavanje pomoću seminara, radionica, predavanja i drugih aktivnosti kojima se može utjecati na njihov profesionalni napredak (Zrilić i Košta, 2009, 170). Učitelji trebaju ulagati trud u svoje profesionalno usavršavanje. Oni koji nisu dovoljno osposobljeni, niti ne žele raditi na vlastitom napretku ne mogu kvalitetno provoditi izvannastavne aktivnosti što nažalost ostavlja negativne posljedice na učenike. Kvaliteta izvannastavnih aktivnosti može se postići uz kompetentnog učitelja koji surađuje sa zainteresiranom skupinom učenika, stručnim suradnicima škole, ravnateljem te potporom lokalne zajednice (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Izvannastavne aktivnosti se kreiraju na temelju kurikulumu u kojem slobodu imaju i učitelji i učenici. „Postoji sve veći interes pedagoga za bavljenjem izvannastavnim aktivnostima radi unaprjeđenja ovog područja, budući da to područje čini život odgajnika ljepšim, humanijim, raznovrsnijim, korisnijim, zanimljivijim i ugodnijim“ (Ivančić i Sabo, 2012, 5).

II. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja u ovom diplomskom radu je ispitati oblike kojima pedagozi sudjeluju u kreiranju i oblikovanju izvannastavnih aktivnosti u osnovnim školama tj. definirati ulogu pedagoga kao stručnog suradnika škole pri kreiranju izvannastavnih aktivnosti učenika.

2. Zadaće istraživanja

Ovim istraživanjem se želi dobiti uvid u ulogu pedagoga prilikom oblikovanja izvannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi u kojoj djeluje. Kako zadatci pedagoga pri njihovom oblikovanju nisu konkretno definirani unutar samog kurikulumu, odgovor na to pokušat će se potražiti anketnim upitnikom koji je proveden među pedagozima s različitih područja hrvatskih osnovnih škola. Nastavak istraživanja prikazat će suradnju pedagoga s učiteljima i učenicima osnovnih škola kada je riječ o izvannastavnim aktivnostima, zatim poštuju li se interesi svih sudionika pri oblikovanju kurikulumu izvannastavnih aktivnosti i koja znanja i vještine nedostaju pedagozima kako bi bili uspješniji u samom kreiranju aktivnosti.

3. Hipoteze istraživanja

H.1. – Pedagozi osnovnih škola surađuju s učiteljima u kreiranju izvannastavnih aktivnosti.

H.2. – U kreiranju novih izvannastavnih aktivnosti pedagozi najčešće koriste online izvore.

H.3. – Za uspješno kreiranje izvannastavnih aktivnosti pedagozima nedostaju pojedina znanja i vještine.

H.4. – Znanja potrebna za konstruiranje kurikulumu izvannastavnih aktivnosti pedagozi usavršavaju međusobnom razmjenom iskustava s ostalim kolegama pedagozima.

H.5. – Pedagozi u oblikovanju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti u školama poštuju interese svih sudionika obrazovanja.

4. Metodologija istraživanja

Za potrebe ovoga istraživanja izrađen je anketni upitnik koji je kreiran putem Google obrasca i podijeljen na e-mail adrese osnovnih škola u Osječko – baranjskoj županiji te u dvije zatvorene facebook grupe (*Pedagozi i Stručni suradnici u školama*) čiji su članovi isključivo pedagozi i stručni suradnici škola u Republici Hrvatskoj. Ispitanici su u istraživanju mogli sudjelovati dobrovoljno, a sve potrebne informacije o anonimnosti navedene su na početku anketnog upitnika. O postojanju dviju zatvorenih facebook grupa, u kojima se razmjenjuju iskustva među pedagozima, saznala sam zahvaljujući profesorima Filozofskog fakulteta i sudjelovanju na radionicama i online stručnim skupovima tijekom studiranja.

Anketni upitnik je sastavljen od 17 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Pitanja su kreirana uz pomoć mentora te dosadašnjih istraživanja studenata pedagoških fakulteta provedenih na sličnu temu. Uvodni dio upitnika odnosi se na socio-demografske pokazatelje: spol ispitanika, županiju u kojoj ispitanik radi i godine radnoga staža. Središnji dio upitnika odnosi se na pitanja o ulozi stručnog suradnika pedagoga u kreiranju izvannastavnih aktivnosti, suradnji s učiteljima i učenicima pri izradi istih, načinu kreiranja i vođenja izvannastavnih aktivnosti i mjestu odvijanja rada odnosno realizacije izvannastavnih aktivnosti. Završni dio upitnika odnosi se na procjenu vlastitih kompetencija stručnih suradnika pedagoga u uspješnom kreiranju izvannastavnih aktivnosti, kao i oblika stručnog usavršavanja u ovom području rada stručnih suradnika. Zadnje pitanje u upitniku omogućuje stručnim suradnicima pedagozima predlagati nove oblike izvannastavnih aktivnosti koji do sada nisu bili zastupljeni u njihovim školama. Rezultati istraživanja prikazani su deskriptivnom analizom i grafikonima.

5. Uzorak

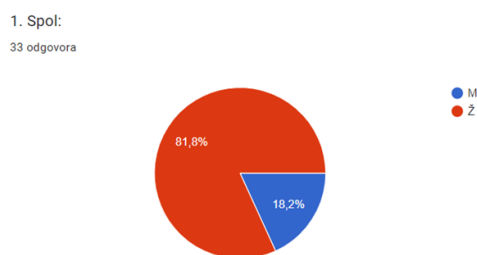
Istraživanje za potrebe ovoga rada je provedeno na prigodnom uzorku od 33 ispitanika. Uzorak čine pedagozi brojnih osnovnih škola različitog spola, godina radnog iskustva te različitih županija u kojima rade. Istraživanje je provedeno online tijekom mjeseca srpnja 2022. godine. Od

ukupnog broja ispitanika N=33 spolna zastupljenost uzorka je N=27 ili 81,8% čine žene, dok su u istraživanju muškarci zastupljeni s N=6 ili 18,2%.

III. INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA

1. Socio-demografski pokazatelji sudionika ispitivanja

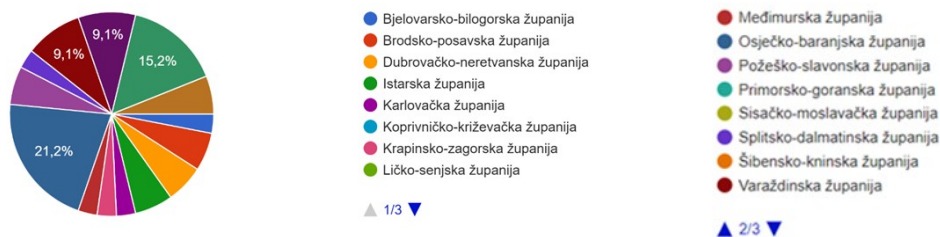
Istraživanje je provedeno na ukupno 33 ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika, N=27 ili 81,8% su žene, dok samo 18,2% ili N= 6 su muškarci.

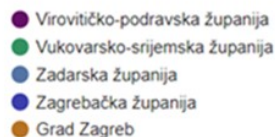

Grafikon 1. Ispitanici prema spolu

Najveći broj ispitanika radi u Osječko – baranjskoj županiji N=7 ili 21,2%, zatim slijede ispitanici iz Vukovarsko – srijemske županije N=5 ili 15,2%, Virovitičko – podravske i Varaždinske županije u kojima radi po N=3 ispitanika ili 9,1%. Iz Grada Zagreba, Požeško – slavonske županije, Istarske, Dubrovačko – neretvanske i Brodsko – posavske županije dolaze po N=2 ispitanika ili 6,1%. Bjelovarsko – bilogorska, Splitsko – dalmatinska, Međimurska, Krapinsko-zagorska, Karlovačka županija po N=1 ispitanik ili 3%.

2. Županija u kojoj radite:
33 odgovora

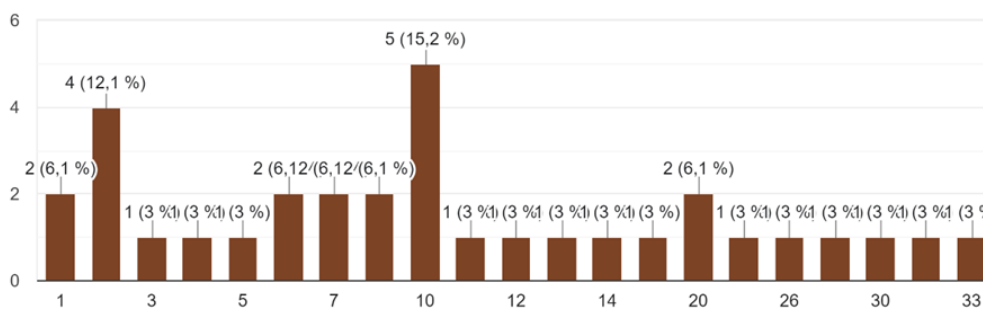

Grafikon 2. Zastupljenost ispitanika prema županijama

3. Godine radnoga staža (upišite samo broj):

33 odgovora

Grafikon 3. Broj godina radnoga staža ispitanika

Najveći broj ispitanika $N=5$ ili 15,2% ima 10 godina radnoga staža. Zatim slijede ispitanici s dvije godine radnoga staža $N=4$ ili 12,1%. Raspon godina staža od 6-9 ukupno ima $N=6$ ispitanika, $N=2$ ili 6,1% ispitanika ima 20 godina staža i $N=2$ ili 6,1% ispitanika po 1 godinu radnoga staža. Ostali ispitanici $N=14$ imaju raspon godina staža od 11 do 33 godina.

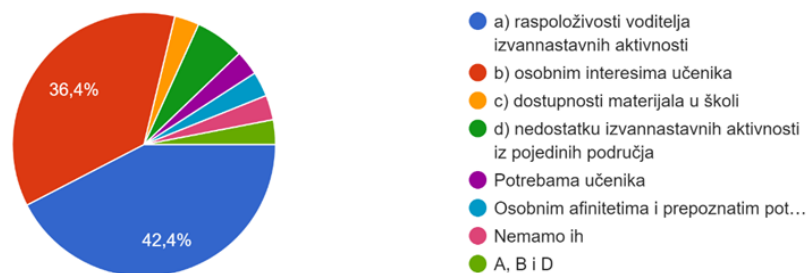
2. Deskriptivna analiza pokazatelja

Na pitanje surađujete li s predmetnim profesorima u kreiranju izvannastavnih aktivnosti $N=24$ ili 72,7% ispitanika je reklo da to čini, dok $N=9$ ili 27,3% ispitanika je izjavilo da to ne čini. Kod definiranja vlastite uloge kao stručnog suradnika pedagoga u kreiranju izvannastavnih aktivnosti škole $N=8$ ispitanika je napisalo da ima savjetodavnu ulogu. Ostali ispitanici su kao oblike suradnje navodili: motivacija i poticanje, osmišljavanje i realiziranje ideja, izrada kurikuluma, predlaganje izvannastavnih aktivnosti, održavanje radionica, provedba projekata,

objava sadržaja na mrežnoj stranici škole, pribavljanje potrebnih materijala za izvršavanje izvannastavnih aktivnosti, poticanje raznolikosti i aktualnosti sadržaja itd.

Najveći broj ispitanika N=14 ili 42,4% izjavljuje kako izvannastavne aktivnosti u svojoj školi kreira prema raspoloživosti voditelja izvannastavnih aktivnosti, zatim N=12 ili 36,4% prema osobnim interesima učenika, N=2 ili 6,1% ispitanika to čini prema nedostatku izvannastavnih aktivnosti iz određenog područja i N=1 ispitanik ili 3% prema dostupnosti materijala u školi. Samo jedan stručni suradnik je naveo da aktivnosti kreira uzimajući u obzir raspoloživost voditelja, osobne interese učenika te nedostatke izvannastavnih aktivnosti iz određenog područja simultano. Pod ostalo je jedan ispitanik naveo prema osobnim afinitetima.

6. Izvannastavne aktivnosti kreirate prema:
33 odgovora

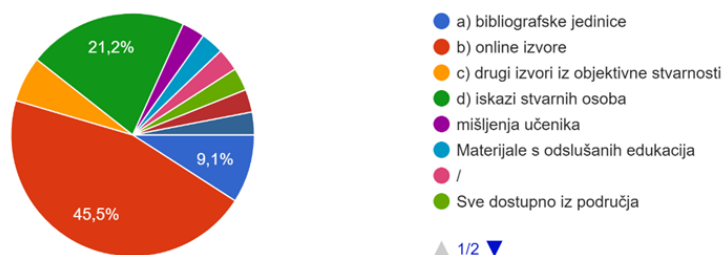

Grafikon 4. Oblici kreiranja izvannastavnih aktivnosti

Prilikom pripremanja ili osmišljavanja novih izvannastavnih aktivnosti N=15 ili 45,5% pedagoga koristi online izvore, N=7 ispitanika ili 21,2% iskaze stvarnih osoba, N=3 ispitanika ili 9,1% bibliografske jedinice te N=2 ispitanika ili 6,1% druge izvore iz objektivne stvarnosti. Ostali ispitanici pod ostalo su navodili: mišljenje učenika, materijale s edukacija te sve dostupno.

7. Koje izvore najčešće koristite prilikom pripremanja ili osmišljavanja novih izvannastavnih aktivnosti?

33 odgovora

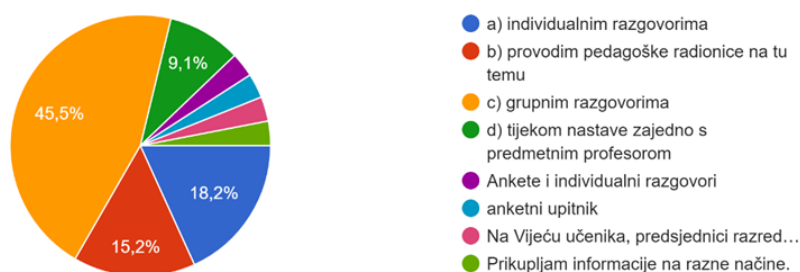

Grafikon 5. Najčešće korišteni izvori prilikom pripremanja izvannastavnih aktivnosti

Kada govorimo o suradnji s učenicima N=32 ili 97% ispitanika je reklo da razgovara s učenicima o njihovim osobnim interesima. To najčešće čine grupnim razgovorima N=15 ili 45,5% ispitanika, individualnim razgovorima N=6 ispitanika ili 18,2%, kroz pedagoške radionice N=5 ispitanika ili 15,2%, tijekom nastave zajedno s predmetnim profesorom N=3 ispitanika ili 9,1%. Pod ostalo ispitanici su navodili da to čine provođenjem ankete ili na Vijeću učenika.

9. Na koji način razgovarate s učenicima o njihovim osobnim interesima ?

33 odgovora

Grafikon 6. Oblici razgovora o osobnim interesima učenika

Na pitanje *Suradujete li s učenicima pri kreiranju izvannastavnih aktivnosti?* N=22 ili 66,7% ispitanika je reklo da surađuje, dok N=11 ili 33,3% ispitanika da to ne čini.

Na pitanje otvorenog tipa *Prihvaćate li prijedloge učenika vezane za sadržaje i rad u izvannastavnim aktivnostima? Navedite primjer!* ispitanici su odgovorili:

1. Učenici ispune anketni upitnik o svojim očekivanjima te predlažu teme kojima se žele baviti.

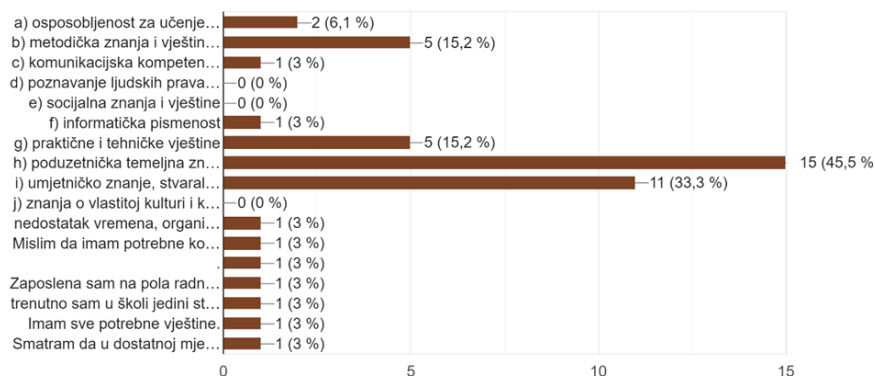
2. Domaćinstvo - izbor vrste pripreme slastica, kreativni izričaji za vrijeme objave rezultata rada...
3. Da, npr. učenici iskažu veći interes za npr. svemir i mi u sklopu naše STEM izvannastavne aktivnosti više sati i više sadržaja poklonimo toj temi.
4. Da! Vodim Volonterski klub u školi pa učenici daju prijedloge za volonterske akcije.
5. Prihvaćam ideje za različite oblike rada - ponekad žele samostalno istraživati, prezentirati, imati debatu o nekoj temi itd.
6. Naravno da se prihvaćaju ideje učenika jer pojedini imaju dobra predznanja, ideje, ali i poznaju osobe izvan škole koje nam pomažu u izvođenju aktivnosti.
7. Učenici bi htjeli vidjeti kako je to biti učitelj, tako da smo kreirali Dan zamijenjenih uloga.
8. Svakako. Izvannastavne aktivnosti su prije svega namijenjene njima. Primjer: sami su dali prijedlog uređenja sjedalica u školskom vrtu.
9. Logorovanje i debatni klub.
10. Prihvaćam njihove prijedloge i inicijative iz kojih kasnije mogu usmjeravati svoj rad i kreirati određene aktivnosti za koje su učenici iskazali interes (npr. provedba pedagoških radionica).

Rad izvannastavnih aktivnosti u osnovnim školama najčešće se odvija u učionici N=22 ili 66,7%, zatim izvan učionice, unutar prostora škole (školsko dvorište, igralište, školska dvorana) N=9 ili 27,3% te N=2 ili 6,1% izvan prostora škole.

Na pitanje *Vodite li samostalno neku izvannastavnu aktivnost?* N=20 ispitanika ili 60,6% je reklo ne, dok samo N=13 ispitanika ili 39,4% je odgovorilo da. Oni ispitanici koji su potvrdno odgovorili na postavljeno pitanje su imenovali aktivnosti koje samostalno vode: dramska grupa, pomagači, ekopatrola, radio skupina, volonterski klub, ambasadori EP, terapija čitanjem, naziv je Sve i svašta (krenuli smo s aktivnostima u školskom vrtu, ali se tijekom zimskog perioda bavimo kreativnim radionicama za sajmove te humanitarnim aktivnostima), mali medijatori, dječji forum, radoznalci.

14. Zaokružite kompetencije koje Vam nedostaju za uspješno kreiranje izvannastavnih aktivnosti?

33 odgovora

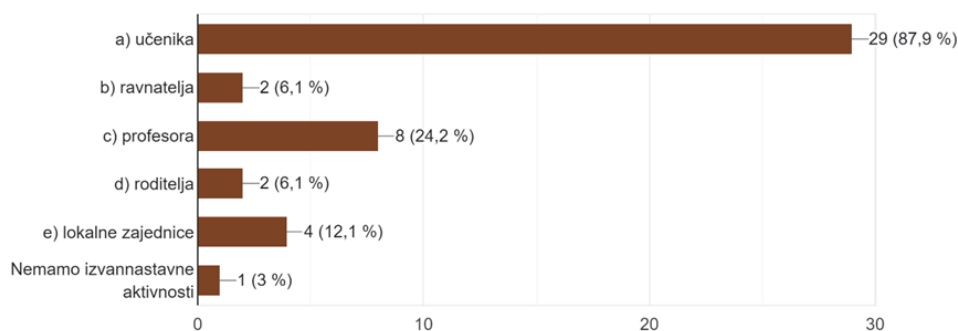
Grafikon 7. Nedostatne kompetencije prema mišljenju ispitanika (višestruki odgovori)

N=15 ili 45,5% pedagoga je navelo da im od kompetencija za rad najviše nedostaju poduzetnička temeljna znanja, njih N=11 ili 33,3% umjetnička znanja i vještine, N=5 ispitanika ili 15,2% praktične i tehničke vještine, također N=5 ispitanika je navelo da im nedostaju metodička znanja i vještine. Od ostalih ponuđenih kompetencija ispitanici su u nešto manjem postotku navodili: osposobljenost za učenje i poučavanje N=2 ili 6,1% te N=1 ispitanik ili 3% komunikacijsku kompetenciju. Pod ostalo pedagozi osnovnih škola su većinom navodili organizacijske vještine, a pojedinci da imaju sve potrebne kompetencije.

N=9 ili 27,3% od ukupno N=33 ispitanika svoje znanje usavršava kroz razmjenu iskustava s kolegama pedagozima. Zatim N=8 ili 24,2% ispitanika čita i istražuje pedagošku literaturu, njih N=8 ili 24,2% sudjeluje na stručnim skupovima/ radionicama. N=6 ili 18,3% ispitanika je iskazalo da čini sve prethodno navedeno. N=1 ispitanik ili 3% istražuje primjere dobre prakse, dok drugi ispitanik N=1 ili 3% iskazuje da sudjeluje na mnogim radionicama i čita literaturu.

16. Pri oblikovanju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti najviše poštuje interese kojih sudionika u obrazovanju?

33 odgovora

Grafikon 8. Interes sudionika u izradi sadržaja (višestruki odgovori)

Prilikom oblikovanja kurikuluma izvannastavnih aktivnosti najviše se poštuju interesi učenika N=29 ili 87,9%, zatim profesora N=8 ili 24,2%, lokalne zajednice N=4 ili 12,1% te u nešto manjem broju interesi ravnatelja i roditelja N=2 ili 6,1%.

Na posljednje pitanje *Možete li predložiti izvođenje određene nove izvannastavne aktivnosti u Vašoj školi?*, ispitanici su odgovorili: domaćinstvo, etnografska grupa, fotografska skupina, održivi razvoj, medijatori, građanski odgoj, učeničku zadrugu koja se ističe svojim sudjelovanjem na različitim prodajnim sajmovima i izložbama, kreativna radionica, njegovanje venecijanske kulture i nasljeđa na području Istre kroz glazbu, ples i običaje, male švelje, filmski klub, klub čitatelja, financijska pismenost, medijska skupina.

3. Rasprava

Namjera provedenog istraživanja bila je ispitati na koji način pedagozi sudjeluju u kreiranju i oblikovanju izvannastavnih aktivnosti u osnovnim školama tj. koja je njihova glavna uloga kao stručnog suradnika pri njihovu kreiranju? Uz to se tražio i odgovor na pitanje surađuju li pedagozi s učiteljima i učenicima kada je riječ o izvannastavnim aktivnostima te poštuju li se interesi svih sudionika u odgoju i obrazovanju pri oblikovanju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti? Upitnikom se pokušalo istražiti koja znanja i vještine nedostaju zaposlenim pedagozima kako bi bili uspješniji u samome kreiranju aktivnosti? Prije same provedbe istraživanja postavljeno je pet hipoteza koje će se u ovom raspravnom dijelu s obzirom na analizu dobivenih podataka potvrditi ili negirati.

H.1. – Pedagozi osnovnih škola surađuju s učiteljima u kreiranju izvannastavnih aktivnosti.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da više od 70% pedagoga osnovnih škola surađuje s učiteljima u kreiranju izvannastavnih aktivnosti. Samim time potvrđuje se činjenica da pedagog pri svome radu surađuje s drugim sudionicima (u ovome slučaju s učiteljima) odgojno-obrazovne ustanove kao što je to navedeno u Nastavnome planu i programu za osnovnu školu. Svojom savjetodavnom djelatnošću pedagog prati, istražuje, analizira, predlaže načine i sadržaje za unaprjeđivanje i poboljšavanje, motivira, realizira ideje, osmišljava projekte, daje podršku, potiče na aktualnost, raznolikost sadržaja itd. Istraživanje koje su provele Mlinarević i Brust (2008, str.6) o kvaliteti provedbe izvannastavnih aktivnosti navodi da su postojali pojedini problemi i teškoće u realizaciji procesa rada u izvannastavnim aktivnostima kao npr.: (nedovoljno iskorišteni interesi učenika i želja za učenjem i radom; monotonost i nedostatak materijala i tehnike; nepoštenost, nestrpljenje; nismo uvijek imali uvjete i sredstva, čak niti učionicu; loša organizacija sati i neredovito održavanje sati aktivnosti; učenici ne mogu zajednički odlučivati o važnim pitanjima; želimo posjetiti ostale škole i ustanove koje rade slične aktivnosti; u školi bi trebalo biti više športskih aktivnosti i radionica govorništva). Iako su učenici naveli da im smeta to što ne mogu odlučivati o važnim pitanjima, u provedenom istraživanju je N=22 ili 66,7% pedagoga iskazalo da prihvaća prijedloge učenika vezane za sadržaje i rad u izvannastavnim aktivnostima. To najčešće čine na Vijećima učenika i anketnim ispitivanjima. Stoga možemo uvidjeti veliki napredak u suradnji učenika i voditelja slobodnih aktivnosti. Učenik je danas postao dio organizacijskog tima, a ne samo subjekt poučavanja.

H.2. – U kreiranju novih izvannastavnih aktivnosti pedagozi najčešće koriste online izvore.

Sveopće je poznato da živimo u modernome dobu u kojem internet svakodnevno pruža bezbroj informacija koje su nam odmah dostupne, a iznimno važne i potrebne u danome trenutku ili pak vrlo kratkom roku. Ponekad ne uspijemo zapamtiti ono što su nam kolege predstavile ili predložile pri kreiranju određenih aktivnosti. Potrebna knjiga, časopis, zbornik nisu nam svakodnevno pri ruci stoga se najčešće oslanjamo na online izvore koje pronalazimo na internetu. 45,5% ispitanika ili N=15 se izjasnilo da najčešće koriste online izvore pri kreiranju novih izvannastavnih aktivnosti. U istraživanju koje su provele Mlinarević i Brust Nemet 2012. godine dokazano je kako je rad na računalu, informatička pismenost i internet prije 10 godina stvarao probleme učiteljima, voditeljima te pedagozima pri kreiranju izvannastavnih aktivnosti, posebice onima s više od 20 godina radnog staža jer se tada nisu susretali s novim tehnologijama. Zahvaljujući tehnološkom napretku, stručnim skupovima te suvremenoj školskoj opremi uspjeli smo savladati ovu prepreku.

H.3. – Za uspješno kreiranje izvannastavnih aktivnosti pedagozima nedostaju pojedina znanja i vještine.

Dugo vremena je u društvu bilo uvriježeno mišljenje kako se kvaliteta nekog kadra može mjeriti jedino znanjem tehničkih aspekata struke, ali danas smo svjedoci da to nije dovoljno i da je nešto drugo presudno. Prenosive vještine su danas u fokusu, pogotovo u poslovima visoke interakcije s ljudima. Sve veći naglasak se stavlja na osobni razvoj zaposlenika i ulaganje u njihov napredak kako bi im rad bio lakši (Gale, 2021). 45,5% ispitanika ili N=15 izjasnilo se da im najviše nedostaju poduzetnička znanja i vještine. Naime na studiju pedagogije ne postoji poseban kolegij koji bi mogao buduće pedagoge usmjeriti u poduzetničke vode. Kako je poduzetništvo jedna od ključnih kompetencija cjeloživotnog učenja, potrebno je usustaviti odnose odgojno-obrazovnih sadržaja, metodičko-didaktičkih modela te mjerila i načine evaluacije ishoda učenja s potrebama gospodarstva. Važno je objediniti sadašnje i buduće potrebe gospodarstva i drugih društvenih aktivnosti te ih dovesti u sklad s poduzetničkim načinom promišljanja. Istraživanje koje je provela Mateja Petković u svom diplomskom radu (2016, str. 37) potvrđuje kako učitelji bez obzira na godine radnog staža procjenjuju da im najviše nedostaju poduzetnička temeljna znanja i vještine.

Pedagogija poduzetništva trebala bi biti znanstvena disciplina/grana unutar područja pedagogijske znanosti koja bi se bavila istraživanjem i implementacijom didaktičko-metodičkih

modela u odgojno-obrazovne procese sa svrhom postizanja odgojno-obrazovnih ishoda i lakšeg i jednostavnijeg kreiranja izvannastavnih aktivnosti u školama (Tkalec, 2012, 25).

Prema rezultatima istraživanja uvidjeli smo da samo jedan ispitanik smatra kako mu nedostaju informatičke vještine i znanja za uspješno kreiranje izvannastavnih aktivnosti što čini samo 3% od ukupnog broja ispitanika. Istraživanjem smo zaključili da se pedagozi najviše služe online izvorima pri kreiranju aktivnosti što samim time znači da je većina informatički pismena. Usporedimo li rezultate s istraživanjem Mlinarević i Brust Nemet iz 2012. godine, vidimo kako su se rezultati unutar 10 godina znatno promijenili. Najviše učitelja tada je procijenilo da im nedostaje informatička pismenost.

Veliki broj ispitanika, N=11 ili 33,3%, iskazao je da im nedostaju brojna umjetnička znanja i vještine za uspješno kreiranje izvannastavnih aktivnosti. Kreativnost se danas poima kao ključni čimbenik uspješnosti organizacije. Bez kreativnosti nema ideja, nema inovacija, napretka. Odgojno-obrazovni sustav, koji ima važnu ulogu u društvu trebao bi osposobiti učenike, a prvenstveno pedagoge za život u suvremenom i budućem društvu gdje se ne smije zanemariti važna uloga kreativnosti za razvoj i napredovanje.

H.4. – Znanja potrebna za konstruiranje kurikuluma izvannastavnih aktivnosti pedagozi usavršavaju međusobnom razmjenom iskustava s ostalim kolegama pedagozima.

Cjeloživotno učenje obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima, od rane mladosti do starosti i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno). Ono uključuje nenamjerna, neorganizirana i spontana stjecanja znanja. Najveći broj ispitanika N=9 ili 27,3% odgovorilo je da svoja znanja u svrhu konstrukcije kurikuluma izvannastavnih aktivnosti usavršavaju međusobnom razmjenom iskustava s kolegama pedagozima. Pedagozi osim što usmjeruju nastavnike zaduženi su i za vlastito unaprjeđenje rada. Na pitanje *Smatrate li se dovoljno educiranima za voditeljstvo unutar svoje izvannastavne aktivnosti?* u istraživanju koje su provele Jurdana i Kardum (2018, str. 446), 7% ispitanika navodi da se obrazuje preko literature i interneta. Jednak broj ispitanika odgovara da se trudi i radi na usavršavanju te jednako toliko njih pohađa radionice i osposobljavanja. Samoizobrazbu navodi 5,3 % ispitanika, dok 3,5 % smatra da ih iskustvo čini osposobljenima; jednako toliko njih navodi izmjenu iskustva s voditeljima iz drugih škola. S obzirom na ove podatke možemo zaključiti kako je suradnja među kolegama pedagozima unutar četiri godine porasla, literatura i internet nisu više prvi izbor pronalaska znanja.

H.5. – Pedagozi u oblikovanju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti u školama poštuju interese svih sudionika obrazovanja.

Pri oblikovanju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti trebali bi se poštivati interesi svih sudionika u odgoju i obrazovanju. Kod višestrukog odabira odgovora pedagozi su naveli da u znatno najvećoj mjeri poštuju interese učenika N=29 ili 87,9%, zatim profesora N=8 ili 24,2% pa onda tek interese lokalne zajednice. Interesi ravnatelja i roditelja gotovo da se ni ne poštuju N=4 ili 12,2%. Ovdje se može uvidjeti problematika slabe komunikacije i suradnje pedagoga s lokalnim zajednicama i roditeljima. Kako bismo to promijenili roditelje je potrebno što više uključiti u obrazovni sustav, omogućiti im predlaganje ideja koje bi bile bitne za obrazovanje njihove djece. Kvalitetan suradnički odnos s lokalnom zajednicom omogućio bi kvalitetnije realiziranje izvannastavnih aktivnosti učenika. Istraživanjem stavova učenika i učitelja o gradnji kurikuluma izvannastavnih aktivnosti u nižim razredima osnovne škole, Mlinarević i Matanović (2013, str. 342) zaključuju kako su izvannastavne aktivnosti prilika da se teorija kvalitetno poveže s praksom. Izvannastavne aktivnosti pružaju priliku da se škola suradnjom s drugim grupama te društvima slobodnih aktivnosti integrira u društveni život sredine kojoj pripada, a učenicima daje priliku za aktivnim sudjelovanjem u društvenom životu zajednice. Iako se očekivalo da se pri oblikovanju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti poštuju interesi svih sudionika obrazovanja, ova hipoteza je odbačena jer nije prikazan isti postotak poštivanja interesa među zadanim čimbenicima. Dobiveni rezultati interpretirani su s oprezom te se ne mogu generalizirati zbog veličine uzorka, već ukazuju na tendencije ispitanog uzorka.

Zaključak

Možemo zaključiti kako je kreiranje izvannastavnih aktivnosti jedna kompleksna djelatnost no vrlo bitna i važna za učenički razvoj. Slobodno vrijeme današnjih učenika nije kvalitetno ispunjeno stoga je glavna zadaća škole ponuditi rješenja za njihovo kvalitetno provođenje brojnim izvannastavnim aktivnostima koje učenici mogu pohađati unutar svojih škola. Ukoliko mladi koriste svoje slobodno vrijeme na neadekvatan način može doći do posljedica, kao što je ulazak u loše društvo, razvoj neprihvatljivih oblika ponašanja, eksperimentiranje s alkoholom, drogom i slično. Uz nastavu kao temeljnu djelatnost, škola treba preuzeti odgovornost i za slobodno vrijeme učenika i „iskoristiti“ ga za „produženo“ odgojno djelovanje. Izvannastavne aktivnosti u školi su prostor u kojem se najlakše može doprijeti do učenika, njihovih potreba, želja i aspiracija. Jedna od osnovnih specifičnosti izvannastavnih aktivnosti jest visok stupanj motivacije polaznika. Djeca samostalno biraju svoje izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, u skladu s osobnim interesima pa je samim tim njihova motivacija izrazito visoka te učenik lakše usvaja nova znanja u puno većem opsegu. Provedenim istraživanjem utvrđeno je da pedagozi imaju savjetodavnu ulogu pri kreiranju izvannastavnih aktivnosti. Više od 70% pedagoga osnovnih škola surađuje s učiteljima u kreiranju izvannastavnih aktivnosti. Oni motiviraju, potiču, predlažu ideje, daju savjete, pripremaju materijale za realizaciju aktivnosti i sadržaja. Pri tome im najviše pomažu online izvori kojima se koriste. Pojedinci osim savjetodavne imaju i voditeljsku ulogu što im omogućuje bliži kontakt s učenicima njihove škole. Neke od najčešćih aktivnosti koje vode su volonterski klub, dramska grupa, ekopatrola, radio skupina, medijatori itd. Pri oblikovanju kurikuluma ne poštuju jednako interese svih sudionika u odgoju i obrazovanju što je mogući uzrok nedostatka poduzetničkih i umjetničkih znanja i kompetencija za koje su naveli da im nedostaju.

Literatura

Bognar, B. (2010). *Škola koja razvija kreativnost*. Dostupno na: <https://rc.gradjanske.org/skola-koja-razvija-kreativnost/> (1.7.2022.)

Byrne T., Nixon E., Mayock P., i Whyte J. (2006). *Free Time And Leisure Needs Of Young People In Disadvantaged Communities*. Dostupno na: https://www.academia.edu/12920407/FREE_TIME_AND_LEISURE_NEEDS_OF_YOUNG_PEOPLE_LIVING_IN_DISADVANTAGED_COMMUNITIES (1.7.2022.)

Enciklopedijski rječnik pedagogije (1963). ur. Franković, D., Predrag Z., Šimleša, P. Zagreb: Matica Hrvatska.

Fudurić, B. (2012). Mogućnost rada u izvannastavnoj aktivnosti. *Napredak*, 153(1), 107-116.

Gale, A. (2021). *Prenosive vještine- vještine budućnosti*. Dostupno na: <https://epale.ec.europa.eu/hr/content/prenosive-vjestine-vjestine-buducnosti> (3.7.2022.)

Heidemann, R. (2003). *Korpersprache im Unterricht*. Quelle Meyer Verlag, Wiebelsheim.

Ivančić, I., Sabo, J. (2012). Izvannastavne aktivnosti i njihov utjecaj na učenikovo slobodno vrijeme. *Ekvilibrij – Časopis studenata pedagogije Hrvatske*, 1(1), 1-10.

Jurčić, M. (2008). Učiteljevo zadovoljstvo temeljnim čimbenicima izvannastavnih aktivnosti. *Život i škola*, 56 (20), 9-26.

Jurdana, V., Kardum, S. (2018). Temelji za stvaralačku ulogu istarskih učitelja u izvannastavnim aktivnostima književnog odgoja i obrazovanja. *Tabula : časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli*, 15, 434-450.

Koludrović, M., Reić Ercegovac, I. (2010). Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*, 12(2), 427-439.

Martinčević, J. (2010). Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole. *Život i škola*, 56 (24), 19-34.

Milić, S. i Gazivoda, N. (2014). Mjesto i uloga dječjih interesa u suvremenom odgojno-obrazovnom procesu. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 17(2), 481-506.

Miliša, Z., Milačić, V. (2010). Uloga medija u kreiranju slobodnog vremena mladih. *Riječki teološki časopis*, 18(2), 571-590.

Mlinarević, V., Miliša, Z., Proroković, A. (2007). Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije – usporedba slavonskih gradova i Zadra. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (1), 81-99.

Mlinarević, V., Brust, M. (2008). Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti. *III. Dan talenata : zbornik radova*, 25-32.

Mlinarević, V., Gajger, V. (2008). *Slobodno vrijeme mladih - prostor kreativnog djelovanja*. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/505378> (1.7.2022.)

Mlinarević, V., Brust Nemet, M. (2012). *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Učiteljski fakultet u Osijeku.

Mlinarević, V., Matanović, S. (2013). Stavovi učenika i učitelja o gradnji kurikuluma izvannastavnih aktivnosti u nižim razredima osnovne škole. *Školski vjesnik : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 62 (2-3), 327-348.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011), Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (1.7.2022.)

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb, Gipa. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html (1.7.2022.)

Pejić Papak, P., Vidulin, S. (2016). *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.

Pešorda, S. (2007). Kurikulum povijesti i slobodno vrijeme učenika. *Povijest u nastavi*, 9 (1), 37-50.

Petković, M. (2016). *Učitelji i učenici - sukreatori izvannastavnih aktivnosti*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. Dostupno na: <https://repositorij.unios.hr/islandora/object/foozos%3A311> (10.7.2022.)

Polić, M., Polić, R. (2009). Vrijeme, slobodno od čega i za što?. *Filozofska istraživanja*, 29 (2), 255-270.

Previšić, V. (1987). *Izvannastavne aktivnosti i stvaralaštvo*. Zagreb: Školske novine.

- Previšić, V. (2000). Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141(4), 403-410.
- Puževski, V. (2000). *Škola otvorenih vrata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme - slobodne aktivnosti*. Rijeka, Naklada Žagar.
- Sekulić-Majurec, A. (1997). Poticanje stvaralačkog mišljenja u školi. *Stvaralaštvo u školi*, zbornik radova, Pavlinović-Pivac, M. (ur.). Zagreb, OŠ Matije Gupca.
- Somolanji, I., Bognar, L. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola*, 19. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/24067> (1.7.2022.)
- Supek, R. (1987). *Dijete i kreativnost*. Zagreb: Globus.
- Šiljković, Ž., Rajić, V., Bertić, D. (2007). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. *Odgojne znanosti*, 9 (2) 14, 133-145.
- Tkalec, Z. (2012). Pedagogija poduzetništva i cjeloživotno učenje. *Učenje za poduzetništvo*, 2 (2), 21-26.
- Valjan Vukić, V. (2013). Slobodno vrijeme kao „prostor“ razvijanja vrijednosti u učenika. *Magistra Iadertina*, 8 (1), 59-73.
- Valjan Vukić, V. (2016). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika-višestrukе perspektive. *Školski vjesnik*, 65 (1), 33-57.
- Vrcelj, S. (2000). *Školska pedagogija*. Rijeka: Filozofski Fakultet Rijeka.
- Vuković, N. (2009). Unapređivanje kvalitete rada školskog pedagoga. *Napredak*, 150(2), 209-223.
- Vuković, N. (2011). Izazovi školskom pedagogu. *Napredak*, 152(3-4), 551-568.
- Zrilić, S., Košta, T. (2009). Učitelj – kreator izvannastavnih aktivnosti. *Magistra Iadertina*, 4(4), 160-172.

Prilozi :

1. ANKETNI UPITNIK: Djelatnost pedagoga pri oblikovanju izvannastavnih aktivnosti učenika osnovne škole

Poštovani, pred Vama se nalazi anonimni anketni upitnik koji se provodi u svrhu izrade diplomskog rada na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Ovim istraživanjem želi se ispitati na koji način pedagozi sudjeluju u kreiranju i oblikovanju izvannastavnih aktivnosti u osnovnim školama te koja je njihova uloga unutar tog aspekta odgojno-obrazovnog sustava.

Sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno te u bilo kojem trenutku možete odustati i prekinuti ispunjavanje ankete. Prikupljeni podaci koristit će se isključivo u svrhu ovog istraživanja. Rezultati istraživanja prikazat će se u obliku prosjeka svih ispitanika te se individualni podaci neće moći vidjeti. Pristup prikupljenim podacima imat će jedino istraživači koji sudjeluju u izradi ovoga diplomskog rada.

Unaprijed se najljepše zahvaljujem na Vašem sudjelovanju. Ukoliko imate bilo kakvih pitanja ili problema vezano uz anketu, slobodno me kontaktirajte putem email-a zdravcevic214@gmail.com.

1. Spol: M Ž
2. Županija u kojoj radite: _____
3. Godine radnoga staža: _____
4. Suradujete li s predmetnim profesorima u kreiranju izvannastavnih aktivnosti:
a) DA b) NE
5. Koja je Vaša uloga (kao stručnog suradnika) u kreiranju izvannastavnih aktivnosti vaše škole?

6. Izvannastavne aktivnosti kreirate prema:
a) raspoloživosti voditelja izvannastavnih aktivnosti
b) osobnim interesima učenika
c) dostupnosti materijala u školi
d) nedostatku izvannastavnih aktivnosti iz pojedinih područja
e) _____

7. Koje izvore najčešće koristite prilikom pripremanja ili osmišljavanja novih izvannastavnih aktivnosti?
- a) bibliografske jedinice
 - b) online izvore
 - c) drugi izvori iz objektivne stvarnosti
 - d) iskazi stvarnih osoba
 - e) ostalo _____
8. Razgovarate li s učenicima o njihovim osobnim interesima ?
- a) DA b) NE
9. Na koji način razgovarate s učenicima o njihovim osobnim interesima ?
- a) individualnim razgovorima
 - b) provodim pedagoške radionice na tu temu
 - c) grupnim razgovorima
 - d) tijekom nastave zajedno s predmetnim profesorom
 - e) _____
10. Suradujete li s učenicima pri kreiranju izvannastavnih aktivnosti ?
- a) DA b) NE
11. Prihvaćate li prijedloge učenika vezane za sadržaje i rad u izvannastavnim aktivnostima?
Navedite primjer! _____

12. Gdje se najčešće odvija rad izvannastavnih aktivnosti u Vašoj školi?
- a) u učionici
 - b) izvan učionice, unutar prostora škole (školsko dvorište, igralište, školska dvorana)
 - c) izvan prostora škole
13. Vodite li samostalno neku izvannastavnu aktivnost?
- a) DA (navedite koju?) _____ b) NE
14. Zaokružite kompetencije koje Vam nedostaju za uspješno kreiranje izvannastavnih aktivnosti?
- a) osposobljenost za učenje i poučavanje
 - b) metodička znanja i vještine istraživačkoga rada
 - c) komunikacijska kompetencija
 - d) poznavanje ljudskih prava i prava djeteta
 - e) socijalna znanja i vještine

- f) informatička pismenost
- g) praktične i tehničke vještine
- h) poduzetnička temeljna znanja i vještine
- i) umjetničko znanje, stvaralaštvo i izražavanje
- j) znanja o vlastitoj kulturi i kulturi drugih naroda
- k) _____

15. Na koji način se dodatno usavršavate kada je riječ o izvannastavnim aktivnostima ?

- a) sudjelujem na stručnim skupovima/radionicama
- b) čitam i istražujem pedagošku literaturu
- c) razmjenom iskustava s kolegama pedagozima
- d) _____

16. Pri oblikovanju kurikuluma izvannastavnih aktivnosti najviše poštujuete interese kojih sudionika u obrazovanju?

- a) učenika
- b) ravnatelja
- c) profesora
- d) roditelja
- e) lokalne zajednice
- f) _____

17. Možete li predložiti izvođenje određene nove izvannastavne aktivnosti u Vašoj školi ?

The activity of pedagogues in shaping the extracurricular activities of primary school students

Summary:

The aim of this master thesis is to show the activities of pedagogues in shaping the extracurricular activities of elementary school students. Extracurricular activities are important factors in the quality of children's and youth's free time, and they have changed over the years. These activities are of different organizational forms of gathering students in free extracurricular time in schools, and can have cultural-artistic, sports, technical, recreational and scientific (educational) features and contents. Activities are created based on a curriculum in which both students and teachers have freedom. The pedagogues point out that there is a growing interest among students in engaging in extracurricular activities and therefore a more serious approach and work on the improvement of this area is needed. Precisely because of the recognition of this area as important for the development of children's abilities and skills, it is necessary to prepare for it as well as possible within the framework of school offers and enable students to fill their free time and give it the importance it deserves. Activities in the extracurricular time of the school are characterized by connecting students by working in a group bound by common preferences and interests towards a certain activity. Students join them according to their own determination, desire and intrinsic motivation. The work emphasizes goals and tasks, methods and areas of extracurricular activities in which students can be involved. The research part of the work defines the advisory role of the pedagogue as a professional associate of the school when creating extracurricular activities for students. 33 respondents, pedagogues from all over the Republic of Croatia, participated in the anonymous survey, and their answers were presented through descriptive data analysis. In addition to the role, the research defined ways of leading, creating, shaping and cooperating with other participants, as well as assessing the competence of the respondents during its creation.

Keywords: extracurricular activities, shaping, pedagogue, free time, school